

РОЛЬ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ ПРАЦІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ

*Ільчук О. С., асистент (каф. ОПЦБ НТУУ «КПІ»),
Дем'яненко П.М., студент (гр. МІВ-41м, ММІ НТУУ «КПІ»),
Масник Т.В., студент (ОА-32м, ІЕЕ НТУУ «КПІ»),
Карпенко К.О., студент (гр. ЛБ-41с, ІХФ НТУУ «КПІ»)*

Ефективність трудової діяльності людини у великій мірі залежить від предметів і знарядь праці, працездатності організму, організації робочого місця, гігієнічних факторів виробничого середовища.

Працездатність - величина функціональних можливостей організму людини, що характеризується кількістю і якістю роботи, виконуваної за певний час. Під час трудової діяльності працездатність змінюється за часом. При цьому розрізняють три основні фази зміни один одного станів людини в процесі трудової діяльності: фаза наростаючої здібності; фаза високої стійкої працездатності; фаза зниження працездатності.

Важливими елементами підвищення ефективності праці є:

- вдосконалення умінь і навичок в результаті трудової діяльності, так як при цьому зростають м'язова сила і витривалість, підвищуються точність і швидкість робочих рухів, швидше відновлюються фізіологічні функції після закінчення роботи;

- правильне розташування і компонування робочого місця, забезпечення зручної пози і свободи трудових рухів, використання обладнання, що відповідає вимогам ергономіки та інженерної психології, що забезпечує найбільш ефективний трудовий процес, зменшує стомлюваність і запобігає небезпека виникнення професійних захворювань.

Оптимальна поза людини в процесі трудової діяльності забезпечує високу працездатність і продуктивність праці, а неправильна поза призводить до виникнення статичної втоми, зниження якості і швидкості виконуваної роботи, зниженню реакції на небезпеку.

При організації виробничого процесу слід враховувати антропометричні та психофізичні особливості людини, її можливості щодо величини зусиль, темпу і ритму виконуваних операцій, а також анатоμο-фізіологічні відмінності між чоловіками і жінками.

Періодичне чергування роботи і відпочинку сприяє високій стійкості працездатності.

Найкращі показники працездатності та відпочинку досягаються при комфортному стані і при раціональних режимах праці та відпочинку. Комфорт - оптимальне поєднання параметрів мікроклімату, зручностей, впорядкованості та затишку в зонах діяльності та відпочинку людини.

Ефективність діяльності людини залежить від організації робочого місця; правильного розташування і компонування робочого місця; забезпечення зручної пози і свободи рухів використання обладнання, що відповідає вимогам

ергономіки. Мікроклімат виробничих приміщень характеризується великою різноманітністю сполучень температури, вологості, швидкості руху повітря, інтенсивності і складу променистого тепла, відрізняється динамічністю і залежить від коливань зовнішніх метеоумов, часу року і дня, ходу і характеру виробничого процесу, умов повітрообміну з атмосферою. Так, при дискомфортному мікрокліматі спостерігається напруга процесів терморегуляції. При виконанні фізичної роботи кордону терморегуляції знижуються.

При змінах мікроклімату, що виходять за межі пристосувальних фізіологічних коливань, дискомфорт проявляється у вигляді зміни самопочуття. Трудову діяльність людина здійснює за допомогою своїх органів як біологічна істота. В результаті його трудової діяльності можуть виникнути такі зміни в природному середовищі, які ускладнюють його існування як біологічної істоти. Трудова діяльність може також безпосередньо негативно відбиватися на його організмі.

Будь-яка трудова діяльність вимагає фізіологічного та психологічного включення людини. Поведінка людського організму і окремих органів в процесі трудової діяльності залежить в основному від трьох чинників: змісту трудових операцій, трудової здібності людини (під якою розуміється стан організму, що забезпечує існування протягом тривалого періоду якісно і кількісно визначеного рівня продуктивності без негативних наслідків для здоров'я людини - учасника процесу праці), способу і об'єму включення окремих органів у процес праці.

Порушення фізичної цілісності людини в результаті трудової діяльності можуть статися з двох причин. По-перше, якщо навантаження на тілесно-органічні можливості людини більше, ніж дозволяє функціонування єдиної структурно-функціональної системи людини як біологічної істоти. По-друге, через засобів праці, їх конструкції або способу використання.

Загроза і порушення цілісності людини в трудовому середовищі залежать від виду праці, т. Е. Від того, яка напруга в процесі праці більше - психічне або фізіологічне. За ступенем фізіологічного та психічного напруження в процесі трудової діяльності працю ділиться на фізичний і розумовий.

Фізична праця характеризується підвищеним навантаженням на опорно-руховий апарат і його функціональні системи (серцево-судинну, нервово-м'язову та інші системи), що забезпечують його діяльність. При цьому відбуваються розвиток м'язової системи, стимуляція обмінних процесів і т.п.

Розумова праця об'єднує роботи, пов'язані з прийомом і переробкою інформації. Такий рід діяльності вимагає переважного напруги сенсорного апарату, уваги, пам'яті, активізації мислення та діяльності емоційної сфери. Для даного виду праці характерна гіпокінезія (мала рухливість), так як при розумовій праці немає необхідності виконувати фізичні навантаження. При цьому відбувається формування різних патологічних станів в різних органах і системах у зв'язку з застійними явищами в серцево-судинній системі. Тривала розумова навантаження робить негативний вплив і на психічну діяльність, при

цьому погіршуються функції уваги (знижується обсяг короткочасної і довготривалої пам'яті, здатність концентруватися, перемикати увагу і т.п.). Таким чином, знижується якість виконуваної роботи.

В процесі праці у людини як органічної істоти можуть відбутися біохімічні або функціональні розлади, що порушують функції його організму. Такий стан організму проявляється як знесиленість, дратівливість і мінливий настрій. Організму людини властива втома. Втома з психічними компонентами може привести до дисгармонії в поведінці людини по відношенню до інших елементів процесу праці, насамперед засобам праці, що може бути результатом негативного впливу трудової діяльності на людину через пошкодження будь-яких органів або їх частин (виробничих травм).

Вивчення становища людини у сфері праці, насамперед у промисловості, показало, що порушення психічної цілісності відбуваються як через вміст трудової діяльності, так і через характер трудової діяльності. Нарешті, з розвитком засобів виробництва і взагалі технічної бази праці людина все менше фізично витрачає себе в процесі праці, але зате все більше його психічну напругу. З ростом механізації праці та негативний зворотну дію трудової діяльності частіше виражається в порушенні психічної, а не фізичної цілісності. По суті, важко розділити фізичну і розумову працю. У кожному виді праці діє і психічний і фізіологічний компонент. Різниця тільки в ступені.

Так, дослідження умов праці та їх впливу на здоров'я працівника (і реакції працівника на ці умови) в промисловій сфері праці показали, що така праця шкідливий не тільки фізично, а й у багато разів шкідливіший для психічного здоров'я. Наприклад, повторюваність і швидкий ритм операцій на конвеєрі протиприродні для природного ритму працівника, він втрачає сенс операцій, які виробляє, утруднено спілкування між учасниками в процесі праці, все це веде до більшого числа психічних захворювань. Поява більшого числа психічних захворювань можна пояснити єдино якимись властивостями технічної цивілізації, технічного середовища - ця середу все більше штучна, сгущена, поширена, висуває все більш суворі вимоги і домагання. З подальшим розвитком технічної бази праці, яка призводить до часткової ліквідації негативних наслідків праці на конвеєрі, небезпеки для психічного (і фізичного) здоров'я працівника не зникають. Переміщення людей в результаті масового наступу автоматизації викличе легкі конфліктні ситуації і другорядне психічне травмування. Нарешті, в умовах суспільно-економічного роз'єднання людини і умов праці, поділу на цій базі функцій виконавських і керівних людина не сприймає трудову діяльність як область самореалізації, а часто ставиться до неї як до нав'язаної і виснажливою духовно і фізично діяльності, що негативно відбивається і на його психічному житті і психічної цілісності.

Повна гуманізація середовища людини вимагає захисту людини як сукупності, а це значить захисту, крім фізичної та психічної, ще й моральної цілісності. Є тісна залежність між порушенням моральної цілісності людини в середовищі праці, в соціальних групах з ненадійними моральними цінностями. Якщо в сучасних умовах виробництва велике число зайнятих не сприймають

свою професію і участь в процесі праці як особисту схильність, в чому виражається порушення моральної цілісності, то це веде до незадоволення, до напруженості і психічних порушень.

Право на умови праці, щоб забезпечити цілісність людини в трудовому середовищі, потрібно розглядати і розуміти в контексті сукупності суспільних відносин, які встановлюються і розвиваються в сучасному суспільстві. Побудова системи захисту працівників від негативного впливу у сфері праці невіддільне від створення системи суспільних відносин самоврядування та вимоги забезпечити гуманізацію праці.

Право працівників на безпечні умови праці, коли захищена фізична, психічна і моральна цілісність людини в трудовому середовищі, представляє право будь-якого працівника, незважаючи на те, працює він з громадськими засобами праці або приватними коштами громадян, незважаючи на вид праці. Це право не тільки соціальне, тобто пов'язане з соціальною безпекою працівника, воно повинно розумітися і як політичне право, так як захищає моральну цілісність людини як суспільної істоти. У той же час реалізація цього права входить в ряд невід'ємних самоврядних прав працівників.

Форма порушення цілісності залежить від особистих факторів, а також технічних і громадських в конкретних умовах, де протікає процес праці. Можна сказати, що найбільшу небезпеку для порушення фізичної і психічної цілісності складають фізичні елементи трудового середовища, а суспільні елементи можуть порушити психічну і моральну цілісність.

За Конституцією життя людини гарантована, а це означає, що будь-який замах на життя людини антиконституційно і карається. Однак захист життя громадське об'єднання не може здійснювати тільки репресивними заходами, але, перш за все профілактичними діями. В цьому сенсі формою профілактичної діяльності товариства з метою захисту життя людини є і заходи щодо створення умов в трудовому середовищі і в процесі праці, що роблять неможливими порушення фізичної цілісності людини і загрозу його життя.

Умови, при яких реалізується захист фізичної цілісності в трудовому середовищі, забезпечуються заходами технічного захисту. Ці заходи ґрунтуються на наукових знаннях про можливості негативних впливів елементів (фізичної) трудового середовища, застосування цих заходів обов'язково.

Людина, беручи участь в процесі праці, реалізує себе у всіх компонентах як тілесно-органічна істота (напружуючи свої органи, якими працює), як психічна істота (перебуваючи постійно в стані цілеспрямованої волі - уваги), як ціннісна істота (здійснює задумані цілі), істота потреб (в процесі діяльності повинен задовольняти свої потреби). Значить, і умови праці повинні забезпечувати його безпеку повністю, тобто не створювати загрозу ні фізичної, ні психічної, ні моральної його цілісності.

Виходячи з понятійного визначення психічної цілісності і знань про те, що порушення психічної цілісності виникає тоді, коли зникає здатність узгодженого або гармонійного поведінки, коли зникає організація в поведінці в

ієрархічному контролі над поведінкою єдиної особистості, потрібно створити умови праці, при яких цілісність людини як багатогранної особистості не перебувала б під загрозою. Для здійснення цих умов потрібно виходити з причин, які в трудовому середовищі можуть привести до порушення психічної цілісності людини.

Сучасні дослідження становища людини в технічному середовищі, передусім у промисловій трудовій середовищі, показали, що порушення психічного здоров'я можуть відбутися як через несприятливий змісту діяльності, так і через характер цієї діяльності. При реалізації умов праці в трудовому середовищі, в якій захищена психічна цілісність людини, працівники та організації повинні враховувати найбільш часті види порушення психічної цілісності (психоневроз, психоз і т. п.) І намагатися усунути причини, що ведуть до цих порушень. Між психічно страждаючої особистістю і навколишнім її середовищем виникає дисгармонія, це відбивається на стосунках між людьми в трудовому середовищі і негативно впливає на мотивацію праці. При цьому потрібно мати на увазі, що, наприклад, невротичні порушення виникають у зв'язку з психічними факторами (збудженням, емоційними стресами і т. п.), А це, як правило, є результатом тиску на індивіда зовнішнього середовища або результатом його внутрішньої боротьби. Проти свого середовища людина веде інтенсивну боротьбу заради отримання кращих соціально-економічних умов життя, а в змаганні з іншими - боротьбу за престиж, емоційну безпеку, визнання, відчуття задоволеності. При створенні позитивних умов праці потрібно виходити з характеристики окремих трудових середовищ, і, перш за все суспільних відносин в них. По суті, суспільні відносини в трудовому середовищі повинні бути такі, щоб людина не приходив в зіткнення з самим собою і з соціальним середовищем. Якщо вони інші, то це призводить до порушення психічної цілісності людей.

Забезпечення моральної цілісності людини в трудовому середовищі потрібно розуміти як створення умов праці, в яких не буде шкоди особистої гідності та іншим моральним цінностям людини. Моральна цілісність людини в трудовому середовищі охоплює сукупність властивостей людини, що позначають його своєрідну індивідуальність як суспільної істоти, яке в процесі своєї праці спілкується з іншими учасниками праці, змінюючи свою природну і суспільне середовище.

Література

1. Законодавство України про охорону праці.
2. Законодавство України про охорону здоров'я.
3. Джигрей В.С., Жидецький В.Ц. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. – Вид. 5-те, доповнене. – Львів, 2005. [с.25]